

Handleiding bij de gereedchapskist 'Denken om te Leren'

Wat vind ik in het boekje 'Leerlingen als beoordelaars van hun eigen leerproces'?

In dit boekje lees je over de theoretische achtergronden van 'Denken om te Leren'. Leraren die geïnteresseerd zijn in de theorie achter 'Denken om te Leren' kunnen hier achtergrondinformatie vinden.

Werkt het?

In een onderzoek waarbij 8 basisscholen betrokken waren, kwam naar voren dat Denken om te leren leerlingen kan helpen om zich meer bewust te worden van hun eigen leerproces. Hoe meer leraren oriëntatie, begeleidings- en reflectiegesprekken voeren met leerlingen, hoe meer leerlingen zich bewust zijn van hun eigen leerproces. Oriëntatiegesprekken zorgen ervoor dat leerlingen zich bewust worden van wat de opdracht van hen vraagt en hoe ze de opdracht zelf beleven. Ze zorgen ervoor dat de leerlingen zowel cognitief, metacognitief als qua motivatie op de opdracht worden voorbereid. Reflectiegesprekken zorgen ervoor dat leerlingen zien hoe ze de opdracht hebben gemaakt en welke cognitieve, metacognitieve en motivatie factoren hen daarbij hebben geholpen of juist dwarsgezet. Zij krijgen een beeld van hoe ze vergelijkbare opdrachten de volgende keer (beter) zouden kunnen aanpakken.

Colofon

Samenstelling: Jos Castelijns en Diana Baas

Vormgeving: Frank Coenders

Redactie: Cora van Soerland

Druk: Netzdruk, Enschede

Dit boekje is één van de opbrengsten van het kortlopend onderwijsonderzoeksproject 'Formatief toetsen in taaksituaties', dat tussen september 2015 en december 2016 is uitgevoerd door acht basisscholen en het lectoraat Eigentijds Beoordelen in het Onderwijs van Hogeschool de Kempel, Helmond. Het project is mogelijk gemaakt dank zij financiële steun van het NRO.

Waaruit bestaat de gereedchapskist 'Denken om te Leren'?

De gereedchapskist 'Denken om te Leren' bevat de volgende onderdelen:

- Handleiding bij de gereedchapskist 'Denken om te leren'
- Boekje 'Denken om te leren'
- Poster
- Reflectieblad
- Lesvoorbereidingsformulier
- Lesobservatieformulier
- Boekje 'Coachingsgesprekken over Denken om te Leren'
- Boekje 'Leerlingen als beoordelaars van hun eigen leerproces'

Wat is denken om te leren?

Denken om te leren is een praktische aanpak voor leraren om te evalueren om te leren te integreren in het dagelijkse onderwijs

Wat houdt evalueren om te leren in?

Evalueren om te leren is het proces waarin leraren en leerlingen informatie verzamelen en interpreteren, met de bedoeling vast te stellen waar de leerlingen staan in hun leerproces, waar ze naar toe gaan en hoe ze daar het best kunnen komen.

Voor wie is de gereedchapskist bedoeld?

De gereedchapskist is ontwikkeld in een project waaraan basisscholen meewerkten. De materialen zijn daarom in de eerste plaats voor basisschoolleraren bedoeld. Leraren in het voortgezet onderwijs kunnen de gereedchapskist gebruiken ter inspiratie, om ideeën op te doen.

Wat kun je met het boekje 'Denken om te leren'?

Dit boekje is een hulpmiddel, een geheugensteuntje voor leraren bij het voeren van gesprekken met kinderen over hun leerproces. De belangrijkste aandachtspunten staan er kort in samengevat.

Je kan het boekje ook gebruiken om bepaalde onderdelen van de gesprekken met leerlingen te kiezen die je zelf zou willen leren of oefenen. Deze onderdelen kun je vervolgens noteren op het 'Lesontwerpformulier'

Waarvoor dient de poster 'Denken om te Leren'?

De poster geeft de verschillende fasen van het proces van zelfregulerend leren weer in de vorm van een cirkel. Een cirkel is oneindig, net als het leren van leerlingen. De fasen van het proces van zelfregulerend leren zijn aangeduid met de woorden: plannen, controleren en evalueren. Je kan de poster ophangen in de klas. De ervaring leert dat het goed is om samen met de leerlingen de poster te bespreken, zodat zij weten wat de betekenis van de verschillende fasen is. De poster gaat 'leven' als je er bij het voeren van gesprekken af en toe naar verwijst. Leerlingen leren zich zo te realiseren welke fase op dat moment aan de orde is en hoe deze fase aansluit op de vorige. Na verloop van tijd zal het niet meer nodig zijn leerlingen steeds op de cirkel te wijzen.

De poster kan hen nog wel helpen om er zelf aan te denken. Mocht je het idee hebben dat het nodig is er weer aandacht aan te besteden, dan kan je dat altijd doen.

Hoe kun je het reflectieblad gebruiken?

Op de het reflectieblad staat de cirkel van 'Denken om te Leren'. Het reflectieblad is een hulpmiddel voor de leerlingen. Zij kunnen de vragen gebruiken om in de verschillende fasen na te denken over hun leerproces.

Vooraf noteren ze het doel en de succescriteria (Wanneer ben ik tevreden?). Tijdens het werken bedenken ze zelf of ze op de goede weg zijn (Controleren) en na afloop beantwoorden ze de vragen (Reflecteren): 'Heb ik mijn doel gehaald?' en 'Hoe doe ik het de volgende keer?'

Enkele aandachtspunten bij het werken met het reflectieblad.

- Als de cirkel nieuw is, kan je vooraf, tijdens en na afloop van de opdracht de betreffende vragen samen met de leerlingen invullen. Veel leerlingen vinden dat ze daar steun aan hebben, zeker in het begin. Na verloop van tijd wordt die behoefte bij de meeste leerlingen minder.
- Sommige leerlingen vinden het werken met het reflectieblad niet prettig, omdat het volgens hen het leerproces 'ophoudt'. Ze willen het liefst aan de slag met de opdracht. Je zou ervoor kunnen kiezen om dit met hen te bespreken en hen zelf te laten kiezen of ze het reflectieblad gebruiken of niet. Leerlingen die het liever zonder doen en bij wie het maken van de opdracht toch niet lukt, kun je altijd nog stimuleren om het reflectieblad (tijdelijk) te gebruiken. Differentieer, op basis van de behoefte van leerlingen in het gebruik van het reflectieblad.
- Als leerlingen geconcentreerd aan het werk zijn, denken ze er vaak niet aan om zichzelf af te vragen 'Ben ik op de goede weg?' Dat is begrijpelijk. Je zou leerlingen de ruimte kunnen geven om zelf te bepalen of ze deze vraag op het blad willen beantwoorden. Als ze er geen behoefte aan hebben, heeft het weinig zin om het van leerlingen te vragen.
- Gebruik het reflectieblad altijd in combinatie met een gesprek. Praat met leerlingen over wat ze hebben opgeschreven. Het reflectieblad is geen vervanging voor het gesprek. Het blad is een hulpmiddel voor leerlingen, maar vooral ook voor leraren om met leerlingen in gesprek te gaan. Naar aanleiding van wat leerlingen hebben ingevuld, kunnen leraren in het gesprek doorvragen.

Wat is de functie van het lesontwerpformulier?

Het lesontwerpformulier helpt leraren om vooraf na te denken over de manier waarop ze 'Denken om te Leren' gaan toepassen tijdens een les. Wat het reflectieblad is voor leerlingen, is het lesontwerpformulier voor leraren. Het formulier vraagt dat je nadenkt over je eigen beginsituatie (welke aspecten van Denken om te Leren' pas ik nu al toe en welke vind ik lastig?) en die van de leerlingen (Hoe plannen, controleren en evalueren leerlingen hun werk? Wat vinden ze nog lastig?). Op het formulier kun je ook noteren welke doelen je met de les wil bereiken voor je zelf (Welke onderdelen van Denken om te Leren ga ik toepassen?) en voor de leerlingen (Wat wil ik dat leerlingen in deze les leren op het gebied van plannen, controleren en evalueren).

Op het formulier is verder ruimte om aan te geven hoe je dat zou willen doen.

Het boekje 'Denken om te Leren' kan je helpen om te bepalen aan welke onderdelen je in de les wil gaan werken.

Net als voor het reflectieblad gelden de volgende aandachtspunten:

- Als 'Denken om te Leren' nieuw voor je is, kan je het lesontwerpformulier je helpen vooraf over het ontwerp van je les na te denken. Na verloop van tijd is dat waarschijnlijk steeds minder nodig.
- Vul het lesvoorbereidingsformulier bij voorkeur in samen met een collega, intern begeleider of een coach. Praat met elkaar over hoe je 'Denken om te Leren' gaat toepassen. Evalueer de les samen na afloop. Je collega, intern begeleider dan wel coach kan in die gesprekken gebruik maken van het 'Lesobservatieformulier' en het boekje 'Coachingsgesprekken'.

Hoe gebruik je het Lesobservatieformulier?

Het lesobservatieformulier laat je zien welke aspecten van Denken om te Leren je tijdens de les toepast en op welke wijze leerlingen de onderdelen van de cirkel van zelfregulerend leren toepassen. Voor een korte uitleg van de onderdelen op het formulier kun je het boekje 'Denken om te Leren raadplegen. Je kan het lesobservatieformulier op verschillende manieren gebruiken:

- Je collega, intern begeleider of coach gebruikt het om tijdens de les aantekeningen te maken. Deze aantekeningen kunnen als feedback in een coachingsgesprek na afloop worden gebruikt.
- Je collega, intern begeleider of coach maakt een video-opname van de les en noteert naar aanleiding hiervan opvallende zaken op het Lesobservatieformulier. Het formulier en de video-opname wordt bij het coachingsgesprek gebruikt.

Waarvoor dient het boekje 'Coachingsgesprekken met leraren'?

Het boekje 'Coachingsgesprekken met leraren' is een hulpmiddel voor leraren, intern begeleiders en coaches bij het voeren van gesprekken met leraren over het toepassen van Denken om te Leren tijdens lessen, projectwerk, weektaken en dergelijke. Zij kunnen dit boekje gebruiken als geheugensteuntje. De belangrijkste aandachtspunten voor het voeren van gesprekken met leraren staan er kort in samengevat.

Belangrijk is dat je de voorbeeldvragen in het boekje geen dwingend keurslijf zijn. Het is geen lijstje dat je af moet vinken. De vragen kunnen leraren, intern begeleiders en coaches misschien wel op ideeën brengen. Het beste is misschien het boekje door te bladeren, te begrijpen waar het in de kern om gaat en het tijdens het gesprek met leraren opzij te leggen. Je voorkomt zo dat het natuurlijke karakter van het gesprek verloren gaat. Je kan het boekje altijd nog achteraf gebruiken om na te denken over de manier waarop je het gesprek gevoerd hebt en wat je eventueel nog zou kunnen verbeteren. Je kan het boekje dus ook gebruiken om bepaalde onderdelen van de gesprekken met leraren te kiezen die je zelf zou willen leren of oefenen. Het boekje 'Coachingsgesprekken met leraren' heeft dezelfde opbouw als het boekje 'Denken om te Leren'. Het gaat om vergelijkbare leerprocessen. Het verschil is alleen dat 'Coachingsgesprekken' bedoeld is om het leren van leraren te ondersteunen en het boekje 'Denken om te Leren' het leren van leerlingen.